

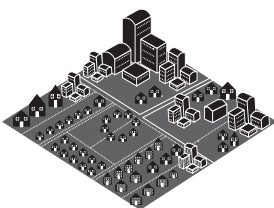
Byrum er byernes rygrad. Fysiske rum opstår mellem bygningerne, og sociale rum skabes, når mennesker mødes. Det sker på vej til og fra arbejde, skole eller studier, når der skal købes ind, dyrkes sport eller slappes af, mens man ser på byens liv.

Tidligere var der aktiviteter i byens rum, fordi det dagligt var nødvendigt at gå på gaden eller i gården for fx at vaske tøj og købe ind. I dag klares meget transport af varer i biler og lastvogne, og funktioner som tøjvask er rykket ind i hjemmene. Det 21. århundredes byliv er i høj grad blevet det valgfrie byliv. Vi rykker flere aktiviteter ud i byens rum som udvidet dagligstue eller kontor. Det stiller krav til omgivelserne om ordentlig kvalitet. En banegård er ikke blot et transportknudepunkt, men også et mødested i byen. Der er brug for at samtænke flere funktioner, så både bygninger og rum mellem bygninger kan skabe kvaliteter i bylivet.

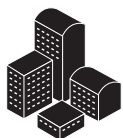
HVAD ER BYRUM?

De vigtigste byrum er **gaderne**, hvor vi side om side slentrer, cykler eller kører i bil, når vi transporterer os fra a til b. **Torve** med bl.a. markeder, banegårdspladser og mindre parker er også vores fælles rum, hvor mange forskellige mennesker mødes i hverdagen. Byrum er alt det, der ligger mellem husene, og handler i høj grad om **fællesskab** og **tillid**. Når de halvprivate rum fungerer, sætter vi os trygt ud og spiser eller leger, måske lader vi endda grillen stå. Det kan være i den lille halvprivate forhæng eller terrasse, at meget af livet foregår, hvis det er indrettet, så dem, der går forbi forstår, at det er halvprivat. Byrummene er også der, vi mødes, når vi står sammen i sorg og glæde, eller når vi protesterer.

Den lille skala, menneskeskalaen, er en nøgle til arbejdet med at skabe gode byrum. "Byen i øjenhøjde", **menneskeskalaen**, er ofte blevet forsømt i byplanlægning, men den er afgørende, når der skal skabes kvalitet i hverdagslivet. I **bebyggelsesskalaen** (helikopterperspektiv) drejer det sig om, hvordan boligblokke og bygninger forholder sig til hinanden, og i **byskalaen** er det byens opbygning og funktion, "byen set fra luften", der rettes opmærksomhed på. Skal byplanlægningen fungere, må flere skalaer samtænkes.

Byskala

Bebyggelsens skala

Menneskets skala

Videnskabeligt set hører byrumsanalyser til fænomenologien, som er en humanistisk videnskabstradition. Menneskets egen oplevelse af byen og arkitekturen er udgangspunktet for byrumsanalysen. Byrumsanalysens byarkitektoniske analysemetoder tolker det gode byrum som mere end æstetik og atmosfære. Gode byrum giver beskyttelse fra biler, støj, regn og blæst, ligesom de har en social betydning og giver plads til demokrati og integration.

Byrumsanalysen er udviklet som en kritik af modernismen og den funktionelle tilgang til byen, hvor fokus var på bygninger og optimering af bystrukturer, mens mellemrummene mellem bygningerne ikke fik opmærksomhed.

PROFESSIONELLE BYRUMSUNDERSØGELSER

Kvalitetskriterierne for byrum er udviklet på baggrund af mange års studier af byrum i alle dele af verden. Data er blevet samlet, sorteret og kategoriseret i et redskab, der går under navnet '**de 12 kvalitetskriterier**'. Den bagvedliggende viden om menneskets sanser, behov, og hvad der skal til for, at mennesker føler sig tilpas og tager ophold i byrum, er blevet tilpasset i tæt dialog med praksis. Det har vist sig, at meget andet end æstetiske kvaliteter har indflydelse på, om byrum faktisk bliver værdsat og brugt. Listen er et redskab til at vurdere byrums kvalitet.

Kvalitetskriterierne er struktureret omkring tre overordnede temaer: beskyttelse, komfort og herlighedsværdier. Selv om listen er udarbejdet ved en arkitekt-skole, handler kun et enkelt punkt om de æstetiske kvaliteter. Det betyder, at når et byrum vurderes, er det ikke i første omgang ud fra æstetiske parametre, men ud fra menneskets behov for beskyttelse fra biler, fra støj, fra regn og blæst, behov for muligheder for at gå, stå, sidde, se, tale, høre og behov for at udfolde sig, kunne udnytte de positive aspekter af stedet, det lokale klima og en menneskelig skala.

Beskyttelse

1. Beskyttelse mod trafik og ulykker

Oplever alle grupper uanset alder, køn mv., trafiksikkerhed og tryghed i byrummet? Er der balance mellem trafikanter som biler, cyklister og fodgængere? Og er der tryghed i fht. andre aktiviteter i byrummet?

2. Beskyttelse mod kriminalitet og vold

Opleves byrummet trygt både ved dag- og aftenstid? Er der mennesker og aktiviteter hele døgnet fordi området fx både har bolig og erhverv? Er belystningen god, så rummet ikke kun har lys men også en god stemning?

3. Beskyttelse mod ubehagelige sansepåvirkninger

Er der støj, støv, lugte og anden forurening? Fungerer byrummet i blæsevej? Og kan der findes ly for stærk sol, regnbyger eller mindre oversvømmelser?

Komfort

4. Muligheder for at gå

Er byrummet tilgængeligt for alle uanset alder, evt. handicap, brug af barnevogn mv.? Det er væsentligt ikke at skulle gå ulogiske omveje, men at kunne tage den direkte vej på en ordentlig overflade uden forhindringer. De fleste tager den vej, der er mindst krævende, så mange foretrækker ramper frem for trapper – selv om trapper kan være smukke og også kan bruges til at sidde på.

5. Muligheder for at stå og ophold

Er der muligheder for at gøre ophold og stå? Støttestrukturer som kan være alt fra en facade, der inviterer til at tage ophold til et busstoppested, en bænk, et træ eller fx en niche, kan gøre byrummet egnet til en lille pause. Det fungerer godt for folk, når man kan stå et sted med ryggen op ad muren, så man i ro og mag kan orientere sig, tjekke telefon mv.

6. Muligheder for at sidde

Er der gode primære siddemuligheder, som bænke og stole? Eller er der sekundære siddemuligheder som en trappe, en solbænk eller kanten af et springvand? Er der balance mellem kommercielle og ikke-kommercielle siddemuligheder, så forskellige behov imødekommes? Hvis mennesker vælger at blive i et byrum i lang tid, kan det ofte ses som et tegn på kvalitet.

7. Muligheder for at se

Er siddemulighederne placeret, så der er noget interessant at se på? Muligheder for udsyn afhænger af rummets afgrænsning, afstande, retninger og synslinjer, men også af en ordentlig belystning ved aftenstid. Vand, grønt, bygninger og andet kan være smukt og interessant, men øverst på listen over det, vi ynder at se på, står mennesker.

8. Muligheder for at tale og høre

Er der mulighed for at føre en samtale? Det er væsentligt at man har mulighed for at sidde sammen og tale. Til tider kan det være fint at opleve mulighed for at være lidt sig selv. Et element som vand eller træer kan skabe samtalerum og være med til at modvirke støj.

Beskyttelse	Beskyttelse mod trafik og ulykker 	Beskyttelse mod kriminalitet og vold 	Beskyttelse mod ubehagelige sanse-påvirkninger
	Mulighed for at gå 	Mulighed for at stå/ophold 	Mulighed for at sidde
	Mulighed for at se 	Mulighed for at høre 	Mulighed for udfoldelse/aktiviteter
Herlighedsværdier	Oplevelse af skala 	Oplevelse af positive aspekter ved klimaet 	Oplevelse af æstetiske kvaliteter og positive sanseindtryk

9. Muligheder for udfoldelse og aktiviteter

Er der mulighed for at være aktiv på flere tidspunkter af døgnet og året? Mulighederne for at udfolde sig kan både ske på en decideret legeplads eller lignende, men også i byrum, der indbyder til at balancere, kravle, hoppe osv.

Herlighedsværdier

10. Oplevelse af skala

Er byrummet og bygningerne udformet i en menneskelig skala? Kan vi relatere os til rummets dimensioner som mennesker. For store byrum kan ødelægge den menneskelige skala, og får os til at føle os små og trykkede. Men det kan også blive for småt.

11. Oplevelse af at nyde positive aspekter ved klimaet

Er der taget højde for lokale klimatiske forhold som sol, vind og træk? Og er der taget hensyn til, at årstiderne byder på varierende betingelser for ophold i byens rum? Hvor er siddemulighederne placeret? Er det på skygge- eller solsiden, og hvordan er de orienteret i forhold til vind, er der læ? Et lokalt tilpasset byrum kan overskride stedets klimaforhold.

12. Oplevelse af æstetiske kvaliteter og positive sanseindtryk

Er byrummet smukt? Det er væsentligt, at der er tale om et godt design både formmæssigt og i forhold til holdbarhed. Det skal holde over tid, materialerne skal være gode og appellere til sanserne. Det kan elementer som vand eller grønt være med til at understrege.

BYRUMSUNDERSØGELSE PÅ FELTFOD

I menneskeskalaen kan de 12 kvalitetskriterier bruges på et afgrænset byrum. Observatøren vurderer og noterer, hvorvidt det enkelte byrum lever op til kriterier for, om der inviteres til menneskers færden og ophold. Det gøres på en trepunktsskala.

For hvert kriterie angives   Hvis I arbejder i grupper med det samme byrum, er det en god ide først at vurdere uden at tale sammen og så efterfølgende sammenligne resultaterne. De tolv kvalitetskriterier er et redskab til at starte en dialog om både eksisterende byrum og de byrum, der planlægges. Brug de tolv kvalitetskriterier som udgangspunkt for selv at lave forslag til hvordan livet mellem husene kan forbedres. Husk: 1). at sol og læ for blæst har stor betydning, 2). at der ikke kan forventes liv alle steder i byen - så koncentrer aktiviteterne, 3). vær opmærksom på at aktiviteterne i stueetagen er de væsentlige for gode byrum.

DATA OG LITTERATUR

Den danske arkitekt Jan Gehl var en af de stemmer, der i 1960'erne kom med opråb om, at der var noget galt i de nye byområder. Nok var der lys og luft og moderne boliger, men mellem husene var det som om livet ikke rigtig indfandt sig. I 1971 udkom Jan Gehls bog "Livet mellem husene", der er blevet en klassiker inden for dette felt. I 2016 er den oversat til mere end 25 sprog og nye bøger er kommet til fra fagmiljøet omkring Jan Gehl.

Du kan finde foredrag af Jan Gehl på DAC's hjemmeside <http://www.dac.dk/da/dac-cities/baeredygtige-byer/eksperter/jan-gehl-sunde-byer/> og Gehlpeople.com
Jan Gehl: Livet mellem husene. Arkitektens Forlag 1971.

Jan Gehl, Lars Gemzøe m.fl.: Det nye byliv. Arkitektens Forlag 2006.

Jan Gehl: Byer for mennesker. Bogværket 2010

Jan Gehl og Birgitte Svarre: Bylivsstudier. Bogværket 2013.

Gehl Faglig bidragsyder: Birgitte Svarre, Associate, Gehl
- juni 2016

dansk byplan Redaktør: Pernille Ehlers, Rødovre Gymnasium
laboratorium Layout: Tor-Olof Johansson og Monica Bengtsen,
Dansk Byplanlaboratorium

Tilskud fra undervisningsministeriets udlodningsmidler

BYRUM

KVALITET TIL
HVERDAGSLIVET